

Техникалық ғылымдар

Технические науки

Technical sciences

FTAMP 64.33.14

**А. Тілеумұрат¹ (orcid- 0000-0003-4920-6061) – негізгі автор,
У.С. Келесова² (orcid- 0000-0002-6518-7836)
А.К. Жаппарова³ (orcid- 0000-0002-2452-017X)**

¹Студент, ²Экон. ғылым. канд., ³PhD, доцент

М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Тараз қ., Қазақстан

*e-mail: ¹asetleumurat86@gmail.com, ²kelessova1972@mail.ru,
³akmaral_kalievna@mail.ru.*

КИІМДЕ ТҮСТІК ШЕШІМДЕРДІҢ ҮЙЛЕСІМДІ ҚОЛДАНУ ЗАНДЫЛЫҚТАРЫН ЗЕРТТЕУ

Аңдатпа. Мақалада киімде қолданылатын түстердің үйлесімділік шегі олардың бір-бірімен және адамның сыртқы келбетімен үйлесімділігі анықталады. Түстердің үйлесімді нұсқалары киімдегі стильдермен байланыстырып зерттелуі қарастырылады. Берілген жұмыста әйелдер жинағы үлгілер сериясын құру, өндірістік, тұтынушылық талаптарын және сұранысын анықтау, сауалнама нәтижесінде құрастырылған диаграмма арқылы дәлелденген болашақ тұтынушылар тобының талғамдары ұсынылған.

Тірек сөздер: дизайн, түс, түстік шешім, пішін, композиция, хроматикалық, көркем стиль.

Кіріспе. Түс композиция құралы ретінде сонымен бірге оның маңызды элементі болып табылады. Костюмде киімнің түсі ғана емес, аяқ киім, сәмкелер және костюмді толықтыратын басқа заттар да маңызды. Киім жобалау кезінде түсті сызықтардан, пішіндерден, текстурадан және костюмнің функцияларынан бөлек қарастыруға болмайды, бұл композиция элементтері бүтін жүйеде жобаланады. Айналамыздағы жарықтандырылған немесе жарқыраған заттарға қарап, біз олардың түсін, т.с.с. бізге табиғаттың сарқылмас байлығын байқауға және өмір мен қызметтің әр түрлі салаларында қажет түстерді көбейтуге мүмкіндік беріледі [1].

Киімнің, аяқ киімнің және костюм аксессуарларының барлық материалдарының түс қарқындылығын төмендету мүмкіндігі бар. Өте ашық түстер жарқырап көрінеді және дене түсіне сәйкес келмейді. Мұндай түстерді өте мұқият пайдалану керек, мысалы, костюмнің маңызды бөлігі болып табылатын аяқ киімнің құрамын да.

Костюмнің композициясын жасау кезінде түстер үйлесімі шешуші маңызға ие. Үйлесімді түстер үйлесімі - бұл колористикалық тұтастық, түстер арасындағы байланыс, түстердің тепе-теңдігі, түстердің бірлігі туралы әсер қалдырады.

Түстің тепе-теңдігі дегеніміз бір-біріне жат болып көрінбейтін және олардың ешқайсысы басқаларынан басым түспейтін осындай қатынастар мен түстердің қасиеттері. Түстерді тенестірудің үш әдісі бар (түстің үш өлшемділігіне байланысты): негізгі түстердің тең мөлшері, бірдей жеңілдік, тең қанықтылық.

Зерттеу шарттары мен әдістері. Костюмнің композициясын жасау кезінде сұр, кара, ақ, ақшыл, сондай-ақ алтын мен күмістің түсі сияқты түстер

қатысады [1]. Олар қарама-қарсы тондарда (жеңілдік тұрғысынан) қолданғанда, мысалы, фонға қатысты терең әсер етуі мүмкін. Қара-ақ, жалғыз немесе үйлесімді түрде, фонмен қарама-қарсы болғандықтан, айқын қабылданады. Екі - ақ пен қара - асыл және тиімді көрінеді. Сұр ақ пен қара түстермен үйлесімді түрде қабылданады.

Хроматикалық түстердің қара, ақ және сирек сұр түсімен үйлесуіне негізделген композициялар құру кезінде олардың өзіндік ерекшеліктері бар. Қара түс хроматикалық, әсіресе ашықтылығы орташа және жоғары қаныққан қызыл және жасыл түстерге қатты әсер етеді: бұл хроматикалық түстер ағарады, олардың қанықтылығы жоғарылайды, олар жарқырайды. Композициядағы қара түс аймағының ұлғаюымен бұл әсер айқынырақ көрінеді: ақ түс, әсіресе хроматикалық түстердің ақ контурлары композицияға ерекше әсер береді [2].

Сонымен, егер сізге костюм жасау кезінде түсті эффектке жету керек болса, костюмнің осы түрін жақсы атап көрсететін түсті композициялар қолданылады. Егер түс композицияда басым болмаса, тыныш және монотонды түстерді қолдануға болады.

Костюмнің жекелеген элементтерінің түстері бүкіл костюмге сәйкес келетін етіп мұқият таңдалуы керек және осылайша даралықтың қадір-қасиетін ашады. Адамға көбірек сәйкес келетін түстерді таңдамас бұрын оның жеке түсін анықтау керек. Адамның жеке түсі жылы немесе суық болуы мүмкін. Аққұбалардың көпшілігінде (аққұбалар) ашық түсті терісі ақшыл, салқын аймаққа жақын, ал шаштары жылы бал. Әдетте аққұбалар көздің түсіне сәйкес келетін және шаштың түсімен жағымды контрастты қалыптастыратын салқын тондармен үйлеседі. Қарашашты адамдар (брюнеттер) көбіне жылы терінің терісіне және шаштың суық түсіне ие. Қарашашты адамдар киімдегі суыққа қарағанда жылы түстермен үйлеседі.

Түс арқылы жасалған көңіл-күй әр түрлі болуы мүмкін. Сонымен, көк таза түрінде тыныштық, тепе-теңдік, толықтық сезімін береді; күлгін немесе күлгін түс қадір-қасиет пен жасқа баса назар аударады; жасыл - жастықтың сергек, өмір сыйлайтын түсі. Жылы түстердің ішіндегі қызыл түс ең күшті, бұл өте күшті әсер қалдыратын оттың түсі. Сары түс жеңіл, жазғы жылу мен көңілділік туралы ойлауға мәжбүр етеді [3].

Жеке басына сәйкес киінгісі келетін адам терісінің, шашының, көзінің түсімен үйлесімді түсті таңдайды. Мінсіз терісі бар адамдар үшін түстерді таңдаудың жалпы ережелері бар, бірақ түс рейтингі мен терінің түрлер қатары соншалықты көп, оларды әр жағдайда таңдау керек. Бұл ережелер кейбір ұсыныстар ретінде пайдаланылуы мүмкін, бірақ өзгермейтін заң ретінде қабылдануы міндетті емес.

Қара тері адамдар терісі ашық адамдарға қарағанда қолайлы түстер таба алады. Қызылдау немесе сарғыш терісі бар бет күңгірт тонмен ұқсас түстермен киінгенде жеңіл және жағымды болып көрінеді. Барлығы дерлік қаңық түсті киім киюге болады. Қара және ақ түстер терінің кез-келген адамдарға жарайды.

Шаш түсі киімнің түсін анықтауда да маңызды: ақшыл шашты адамдарға ақ түсі үйлесімді болады, ал ашық беж-түстер қатары оларға онша сәйкес келмейді, қара шашты адамдарға айқын түстер үйлесімді болады.

Көздің түсін ашық немесе күңгірт түсті киіммен баса айқынды көрсетілуі мүмкін (мысалы, брюнетка үшін – сары түс, немесе аққұба үшін – аква түстер). Көздің түсіне сәйкес келетін жарқын түсті киімдер оларды жағымды түрде ұсыну мүмкін (мысалы, көк көзді аққұбада қанық көк түс

киім үйлесімді болады). Костюмнің ашық түстері қоңыр көздер адамдарды жақсы көрсетеді.

Сурет 1. Түсті таңдауға әсер ететін жеке тұтынушының сипаттамалары

Адам дене бітімінің пішіні түс таңдауына да әсер етеді. Артық салмақты адамдар немесе дене бітімі жіңішке келген тұтынушылар, түс таңдауға ерекше назар аудару керек. Жылы және ашық түстер денені көрнекі түрде үлкейтеді, суық және қара түстер оны кішірейтеді. Ашық түстер, әсіресе, жылы түстер дененің көлемін баса үлкейтіп көрсетеді [4].

Киім жүйесіндегі түс үйлесімді қолдану нұсқасының күрделілігі оған енгізілген түстер санына байланысты. Сондықтан қарапайым түс үйлесімді қолдану нұсқасыны келесі түрде болады:

- монохромды түсті нұсқа;
- екі түсті нұсқа;
- үш түсті нұсқа.

Бұрынғы кезде киім индустрияда бір түсті таңдау сәнді болған. Бұл нұсқа әлемден көрі бірқалыпты «ауыр» киім жүйесін қалыптастырады, өйткені бір түсті композициялық жүйе өз мәнерлілігін жоғалтады. Сондықтан, әлем сән мамандары бір тон ішінде әр түрлі қанықтылық түстерді қолданған жөн деп шешім қабылдайды.

Екі түсті және үш түсті нұсқалар визуалдік қасиеттеріне байланысты көбірек қызығушылық тудырады. Күрделі түстік гамма жүйесіне мыналар жатады:

- төрт түсті нұсқа;
- бес түсті нұсқа;
- алты түсті нұсқа;
- одан көп түсті нұсқалар.

Бұл түстік шешімдер көптеген бөлшектері бар киім жиынтығында немесе өрнекті маталармен үйлесімде қолданылады. Киімдегі алтыдан астам түстер (егер олардың түстері бірімен жақын болмаса) тым түрлі-түсті болып көрінеді, композиция жағынан көзге ыңғайлы емес болып қабылданады.

Зерттеу нәтижелері. Жұмыстың келесі сатыда түстердің үйлесімді нұсқалары киімдегі стильдермен байланыстырып зерттелді, нәтижесінде – классикалық стилі, іскери стилі, романтикалық стилі, кешкі стилі, кежуал стилі және қосымша серек жеке тұтынушымен таңдалатын шығармашылық стилі жүйесінде үйлесімді түстер түрлері анықталды.

Классикалық стилі. Классикалық стилі киімнің түс нұсқасы негізінен 2-3 түстен тұрады, бірақ толық төрт түсті палитрасы да қолдану мүмкін.

Кесте 1

Киімнің стилі жүйесіндегі түстердің үйлесімді нұсқалары

№	Киім стилі	Түстердің үйлесімді нұсқалары	Түс нұсқалардың сипаттамасы
1	2	3	4
1	Классикалық стилі		Сұр-күлгін, кобальт, сұр-көк, ашық көк, бургунди, қанық қызыл, теракотта, шабдалы, ақшыл қызғылт, сирень, құм, алтын, жас бидайдың түсі, жасылдың жұмсақ түстері.
2	Іскери стилі		1 топ -қара, қою көк, ақ, сұр, экрю 2 топ-қоңыр, бургунды, сұр-көк, аква, бөтелке түсі, изумруд, құм түсі, қою күлгін.
3	Романтикалық стилі		1 топ орташа қанық түстер - манженд, сұр-көк, көк, көгілдір, жұмыртқаның түсі, сары, қызғылт сарыға жақын қоңыр тондар, сәбіз, бал, охра, маржан, теракотта, құлпынай, аметист, зәйтүн және т.б. 2 топ пастель түстері - негізгі тондар ақшыл, сары, ашық қызғылт, ашық көк.

2-кестенің жалғасы

1	2	3	4
4	Кешкі стилі		Қою көк, көгілдір, көк-жасыл, индиго, электр, көк, изумруд, батпак, зәйтүн, жалбыз, сары, ақшыл сары, алтын, қызғылт, қызыл-қызыл, күлгін, танқурай, бургундия, қызыл, қызғылт сары, шабдалы, терракота, сирень, күлгін, аметист және басқа түстер.
5	Кежуал стилі		Қоңыр, басылымды көк, охра, терракота, сұр, басылымды қызыл, басылымды жасыл, хаки.
6	Шығарамашылық стилі		Түстік палитра шексіз.

Классикалық түрлі-түстік диапазон екпіндермен ерекшеленеді. Комбинациялардың басты ерекшелігі - ұстамдылық, ерекше талғампаздық. Жарқын түстер орынсыз болып саналады, сондықтан барлық ашық қаныққан, таза түстік шешімдер қабылданбайды. Түс неғұрлым күрделі болса, соғұрлым ол классикалық стильдің түс нұсқасына сәйкес келеді, ережеден тыс - таза қызыл түсі болып табылады. Түстік комбинациялар қара, қою көк, сұр, қоңыр түстерге негізделеді. Классикалық стильдегі қара түстерге артықшылық беріледі, дегенмен ашық палитрасы да бар [4,5].

Искери стилі. Искерлік стильдің түс диапазоны 4 түстен аспайды. 2-3 түстер ең жақсы деп саналады, ал 4-тен екеуі бірі біріне жақын түстер болуы керек. Искерлік стиль көпфункционалды түстерге негізделген: қара, қою көк, ақ, сұр, экрю. Содан кейін ұстамды, сәл эмоционалды, қоңыр, бургунды, сұр-көк, аква, бөтелке, изумруд, қыша, құм, қою күлгін. Искери киімдегі түс

нұсқасының негізгі мақсаты – келісім-әңгіме барысында сәтті өтуі үшін бейтарап немесе қолдау жағдайын құру.

Романтикалық стилі. Киімнің романтикалық стилі маталарды ою-өрнекпен үйлестіру арқылы 6 түсті комбинация жасауға мүмкіндік береді. Бірақ бұл қарапайым түстерді керек дегенді білдірмейді. Бұл стильдегі романтикалық сипат жұмсақ, пастель түстермен негізделеді, бірақ түстік шешімде жарық немесе қанық түстер де үйлеседі. Қара түс қатары романтикалық стилде қолданылмайды.

Кешкі стилі. Кешкі стилді костюм бейнесінде жарқын, ғажайып түстер алынады. Түстер диапазонының күрделілігі 5 түске дейін болуы мүмкін. Кешкі стилдің міндеті – адамға назар аудару және оны қолайлы статуста ұсыну. Сондықтан, түстік шешімнің негізгі түсті – адамның сыртқы келбетіне өте жарасымды болу керек. Кешкі стильде күңгірт, орташа және ашық түстер қолданылады. Түстер қанықтырылмаған болса, анық болуы керек. Көбінесе қара, ақ, алтын, күміс түстермен үйлесімдер қолданылады. Егер түс нұсқасында пастель түстер қолданса, онда олар қарама-қарсы немесе алтын, күміс фактуралы түстермен толықтырылуы керек [6,7].

Ғылыми нәтижелерді талқылау. Зерттеу жүргізу нәтижесінде классикалық стилі, іскери стилі, романтикалық стилі, кешкі стилі, кежуал стилі және қосымша жеке тұтынушымен таңдалатын шығармашылық стилі жүйесінде үйлесімді түстер нұсқалар түрлері 1- кестеде ұсыналыды.

Кежуал стилі. Кежуал - бұл жартылай спорттық стиль немесе үлкен қалалық стиль болып табылады. Жарқын және қарама-қарсы түстер басым болатын спорттық киімдерден айырмашылығы, кежуал стилі мегаполис қала ортасына үйлесімді нюанс қағидаларына бейім стилі болып сипатталады. Мұндай киімнің негізгі қасиеттері - тактильді және визуалды тұрғыдан қолайлылығы, сондықтан, негізгі түстер орташа қанықтылықты түстері болады. Кежуал стилді киімде қара түс көбінесе негізгі түс ретінде емес, басқа түстерді толықтыратын түс ретінде қолданылады. Кежуал стильдің түстік нұсқасына ашық пастель түстері жатады, бірақ романтикалық стилден: айырмашылығы олар сұр түсіне бейімделеді.

Шығармашылық стилі. Шығармашылық стилі соңғы жылдары сән және имидж индустрияда пайда болған стилі болып саналады, оның негізінде әр жеке тұтынушы гардеробының түстік шешімін таңдағанда өзін тәуелсіз суретші ретінде ұсынады.

Шығармашылық стилі ерекше түстік үйлесімдері бар әр түрлі палитрадамен негізделеді. Бұл түстік нұсқада көптеген жағдайларда өте тартымды, жарқын, екпін комбинациялар үйлестіріледі. Түс ассортименттің күрделілігі шектеулі емес, дегенмен, композиция тұрғыдан 6-дан астам түстік гаммасы қолданғаны жөн. Шығармашылық стилді костюм бейнесінде қара түстерді негіз ретінде де, қосымша ретінде де қолданылады. Оның көмегімен шығармашылық адамдар барынша ұмтылатын қарама-қайшылыққа қол жеткізеді.

Жалпы, бұл стильге барлық түстер қатарын енгізуге болады, олардың үйлесімділік шегі олардың бір-бірімен және адамның сыртқы келбетімен үйлесімділігімен анықталады. Бұл өте қарапайым болып көрінуі мүмкін, бірақ дәл осы шексіздік бұл стильді қалыптастыруға қиындатады, өйткені киім композицияның жойылуы мен шығармашылықтың дәл сызығы бойымен қалыптасатын стилі болып саналады.

Қорытынды. Берілген жұмыста әйелдер жинағы үлгілер сериясын құру өндірістік, тұтынушылық талаптары және сұранысы анықталды,

сауалнама нәтижесінде құрастырылған диаграмма арқылы дәлелденген болашақ тұтынушылар тобының талғамдары, әйелдер жинағы сериясының кәжуал стилінде түстік нұсқасы - композициялық, конструктивтік және технологиялық шешімін жобалауында ескерілді.

Әдебиеттер тізімі

1. Сурина, М.О. Цвет и символ в искусстве, дизайне и архитектуре [Текст]: учебное пособие для вузов, обучающихся художественным специальностям и дизайну / М.О. Сурина. - Ростов /Д.: Феникс, 2010.
2. Шорохов, И.В. Основы композиции [Текст] / И.В. Шорохов. - Ростов н/Д.: Феникс, 2011. -180 с.
3. Чидзиива, Х. Гармония цвета: руководство по созданию цветовых комбинаций [Текст] / Х. Чидзиива. - М.: АСТ, 2003.
4. Фиелл, Ш. Энциклопедия дизайна. Концепции. Материалы. Стили [Текст] / Ш. Фиелл, П. Фиелл. - М.: АСТ: Астрель, 2012. – 524 с.
5. Армавская, В.Т. Мода, вкус, красота [Текст] / В.Т. Армавская, Н.В. Щербакова. – М: Знание, 2013. - 205 с.
6. <https://lookcolor.ru/populyarnye-ottenki/ryzhij-cvet-chast-vtoraya/>
7. Иттен, И. Искусство цвета [Текст] / И. Иттен. Пер.с немец.; 2-е издание. - М.: Д.Аронов, 2001. - 96 с.

Материал редакцияға 19.06.21 түсті.

А. Тілеумұрат, У.С. Келесова, А.К. Жаппарова

Таразский региональный университет имени М. Х. Дулати, г. Тараз, Казахстан

ИЗУЧЕНИЕ ЗАКОНОМЕРНОСТЕЙ ГАРМОНИЧНОГО ПРИМЕНЕНИЯ ЦВЕТОВЫХ РЕШЕНИЙ В ОДЕЖДЕ

Аннотация. В статье определены пределы гармоничности цветов, используемых в одежде, их гармоничность друг с другом и с внешним видом человека. Гармоничные цветовые варианты рассматриваются в сочетании со стилями одежды. Представлены предпочтения будущих групп потребителей, которые показаны с помощью диаграммы, составленной в результате опроса, определения потребностей и требований потребителей, создания серии моделей женских коллекций.

Ключевые слова: дизайн, цвет, цветовое решение, форма, композиция, хроматичность, художественный стиль.

A. Tleumurat, U.S. Kelesova, A.K. Zhapparov

M.Kh. Dulati Taraz Regional University, Taraz, Kazakhstan

STUDY OF THE LAWS OF COMBINED APPLICATION OF COLOR DECISIONS IN CLOTHES

Abstract. The article defines the limits of compatibility of colors used in clothing, their compatibility with each other and with the appearance of a person. The study of harmonious color options is considered, linking them with styles in clothing. In this paper, women's collection creating a series of models determining production, consumer requirements and demand, the tastes of future consumer groups are presented, which are confirmed by a diagram compiled as a result of the survey.

Keywords: design, color, color Solution, form, composition, chromatic, artistic style.

References

1. Surina M.O. Tsvet i simvol v iskusstve, dizayne i arkhitekture [Color and symbol in art, design and architecture]: textbook for universities teaching art specialties and design. - Rostov n / D.: Phoenix, 2010.
2. Shorokhov I.V. Osnovy kompozitsii [Fundamentals of composition]. - Rostov n / D .: Phoenix, 2011. - 180 p.
3. Chijiwa H. Garmoniya tsвета: rukovodstvo po sozdaniyu tsvetovykh kombinatsiy [Harmony of color: a guide to creating color combinations]. - Moscow: AST, 2003.
4. Fiell Sh., Fiell P. Entsiklopediya dizayna. Kontseptsii. Materialy. Stili [Design Encyclopedia. Concepts. Materials. Styles]. - Moscow: AST: Astrel, 2012. - 524 p.
5. Armavskaya V.T., Shcherbakov N.V. Moda, vkus, krasota [Fashion, taste, beauty]. – Moscow: Knowledge, 2013. - 205 p.
6. [?] / [Electronic resource]. - Access mode: <https://lookcolor.ru/populyarnye-ottenki/ryzhij-cvet-chast-vtoraya/>
7. Itten, I. Iskusstvo tsвета [The art of color]. Translated from German; 2nd edition. - Moscow: D. Aronov, 2001. - 96 p.